

Arboretum

Szkoły Przymierza Rodzin w Warszawie,

przy ulicy Marii Grzegorzewskiej 10,

imienia Jana Pawła II

k a t a l o g

wg stanu w roku 2011 spisał Tomasz Umiński

Arboretum

Jak się zaczęło

Myśl stworzenia szkolnego Arboretum padła gdzieś na przedwiośniu roku 2000, na zebraniu zespołu, zgromadzonego przez Izabelę Dzieduszycką dla stworzenia koncepcji Szkoły Wyższej Przymierza Rodzin w Warszawie, wtedy jeszcze pod nazwą Akademii Nauczycielskiej. Pomysłodawcą był fizyk, profesor Jerzy Ginter. Ja się do tego zapaliłem i zacząłem działać. Jedynym dostępnym terenem było obrzeże zespołu boisk Szkoły Przymierza Rodzin im Jana Pawła II. Zwróciłem się więc z tym projektem do dyrektorki Szkoły, Elżbiety Guzickiej. Uzyskałem jej - bardzo przychylną - akceptację i jeszcze tej samej wiosny zostały posadzone pierwsze drzewa.

Trudności były różnorakie. Wiele gatunków drzew - na przykład brzoza omszona - nie jest hodowanych w szkółkach. Można je uzyskać, wykopując w terenie, ale należy to robić, gdy drzewa są bezlistne, i w tej sytuacji rozpoznać gatunek, jak i to, czy wybrane drzewko nie jest przypadkiem mieszańcem. W szkółkach dostępna jest wielka mnogość drzew i krzewów, ale z reguły nie są to gatunki naturalne, które powinny się znaleźć w Arboretum, tylko rozmaite odmiany hodowlane. Na dodatek wiarygodność oznaczeń drzewek znajdujących w handlu bywa nader wątpliwa. Ponieważ teren jest ogrodzony dość symbolicznie, problemem są kradzieże i wandalizm. Dla przykładu: dziś rosnący miłorząb jest trzecim z kolei, posadzonym w Arboretum. Tak samo jest z limbą. Dla bezpieczeństwa cisów, które są szczególnie łakome, założyłem żywopłot z dzikiej róży w kształcie pierścienia i w jego wnętrzu dopiero posadziłem cisy. Ten pierścień dzikiej róży należy zlikwidować gdy cisy wyrosną ponad zagrożenie, zapewne około roku 2025.

Prace ogrodnicze w absolutnie przeważającej większości wykonałem własnoręcznie, włącznie z noszeniem dziesiątków wiader wody, gdy trzeba było ratować drzewka podczas suszy. Część drzew przywiozłem z terenu. Część drzew, wszystkie nawozy i specjalną ziemię kupiłem za własne pieniądze. Część otrzymaliśmy w darze od różnych osób i instytucji - między innymi jabłoń, gruszę, trześnię i cis ze szkółek Kampinoskiego Parku Narodowego, a wiele gatunków z Ogrodu Botanicznego Uniwersytetu Warszawskiego. Jego dyrektorka, Dr Hanna Werblan - Jakubiec oraz inne osoby chętnie służyły wszechstronną radą oraz swoją wiedzą przy ustalaniu rozpoznania gatunków.

Plan Arboretum nakreśliła Ewa Zygierewicz, uczennica Szkoły w latach 2000-2005 (wtedy jako Ewa Traczyńska).

Założenia

Założeniem Arboretum było zgromadzenie pospolitych drzew i krzewów krajowych, oraz tych obcych, które są bardzo pospolicie sadzone w Polsce oraz / albo zdziczałe. Ograniczyłem się do gatunków w jakimś znaczeniu najważniejszych. Dlatego na przykład z krajowych brzoź w Arboretum znalazły się tylko brzoza brodawkowata i brzoza omszona, a z wierzb tylko iwa, wierzba biała i wierzba krucha. Natomiast wiązy, klony i dęby są reprezentowane w komplecie.

Układ systematyczny i nazewnictwo w zasadzie są według:

Włodzimierz Seneta, Jakub Dolatowski, Dendrologia. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000. Cytaty z tego źródła są oznaczone „(S/D)”.

Odstępstwem od tej zasady są niektóre polskie nazwy, będące w powszechnym użyciu, utrwalone w polskiej poezji, które jednak nie znalazły uznania botaników.

Co dalej

Rzecz taka jak Arboretum, nigdy nie jest zakończona. Zawsze wymaga ochrony, opieki i pielęgnacji. Może być uzupełniane. W 2011 roku część drzew wyrosła na tyle, że od zwykłych zagrożeń są już bezpieczne (nie licząc człowieka z siekierą). Wiele - mam nadzieję - osiągnie ten stan za 3 - 4 lata. Niektóre, i to bardzo cenne, dopiero w tym roku zostały zasadzone

K a t a l o g

Gromada Nagozalążkowe Gymnospermae

- Miłorząb (m. dwuklapowy, m. chiński, m. japoński)

Ginkgo biloba L.

rośnie w sektorze **C3**

Obce Żywa skamieniałość! Jedyne żyjące gatunki z grupy, która w czasach dinozaurów obejmowała liczne gatunki, tworzące lasy półkuli północnej. Przetrwiał w jednej niewielkiej grupie górskiej w południowo-wschodnich Chinach pod 29°15' szerokości geograficznej północnej i 118°30' długości wschodniej. Dziś sadzony na całym świecie jako drzewo ozdobne, a także na plantacjach, dla produkcji środków leczniczych i kosmetycznych. Dwupienny (drzewa „samce” i „samice”). Wachlarzowate, dwudzielne liście – nie do pomylenia.

- Cis pospolity *Taxus baccata* L.

rośnie w sektorze **B3**

Rodzime Jedyne rodzime gatunki cisa. Czarne nasiona w czerwonych osnówkach - nie do pomylenia. Dwupienny (drzewa „samce” i „samice”). Niemal wytępiony dla cennego drewna do wyrobu łuków i kusz, mimo iż pierwszy edykt o jego ochronie wydał w 1423 r. Władysław Jagiełło. Rośnie bardzo wolno, żyje bardzo długo, do 2000 lat. W ogrodach i parkach liczne hodowlane odmiany ozdobne. W Arboretum cisy oryginalne, otrzymane jesienią 2003 roku (w wieku ok. 2 lat) ze szkółek Kampinoskiego Parku Narodowego, założonych dla restytucji cisa w Puszczy Kampinoskiej. Wschodnia granica zasięgu cisa przebiega w pobliżu wschodniej granicy Polski, ale nie obejmuje Wyżyny Lubelskiej.

- Jodła pospolita *Abies alba* Mill.

rośnie w sektorze **B3**

Rodzime Jedyne rodzime gatunki jodły. Przez Polskę przebiega północno-wschodnia granica jej zasięgu. Rośnie na południu, na podgórzu i w górach, tworząc z bukiem albo z jaworem lasy regla dolnego. W Górach Świętokrzyskich - puszcza jodłowa. Źle znosi warunki w mieście. Drewno białe, lekkie, podobne do świerkowego, używane na instrumenty muzyczne.

- Jodła jednobarwna (J. kalifornijska)

Abies concolor (Gordon) Hildebrand

rośnie w sektorze **C2**

Obce Rodem z Kalifornii. „najmniej wymagający gatunek jodły ... i dlatego najważniejszy dla naszych terenów zieleni”. „dobrze znosi suszę, upały, suche i zanieczyszczone powietrze miast i rejonów przemysłowych ... prawie całkowicie odporna na mrozy” (S/D).

- Daglezja zielona (Jedlica zielona)

Pseudotsuga menziesii (Mirbel) Franco

rośnie w sektorze **C2**

Obce Rodem z zachodnich wybrzeży Ameryki Północnej. Sadzona często jako drzewo ozdobne, na zachodzie Polski i Europy także w lasach produkcyjnych, jako najszybciej rosnące drzewo iglaste.

- Świerk pospolity *Picea abies* (L.)

rośnie w sektorze **A1, B3**

Rodzime Jedyne rodzime gatunki świerka. Naturalnie występuje tylko na południu i w północno – wschodnim narożu Polski. W górach regiel górny tworzą czyste świerczyny. W miastach rzadki, bo źle znosi zanieczyszczenie powietrza. Drewno białe lub jasnożółte, lżejsze od sosny, najlepsze jego rodzaje są używane na instrumenty muzyczne.

- Świerk kłujący (*Picea pungens* Engelmann) rośnie w sektorze **A2**
Obce Rodem z zachodu Stanów Zjednoczonych. Jedyny świerk światłolubny !
 Najbardziej odporny na warunki w mieście. „Najważniejszy świerk dla naszych terenów zieleni” (S/D).
- Świerk srebrny rośnie w sektorze **A1**
Hodowlane Wiele odmian świerka kłującego (*Picea pungens* Engelmann),
 rozmaitego pochodzenia.
- Modrzew europejski *Larix decidua* Miller rośnie w sektorze **B1, B3**
Rodzime Jedyny rodzimy gatunek modrzewia. Miękkie igły, opadające na zimę – nie do pomylenia. Niegdyś bardzo wyniszczony dla cennego drewna: jasnobrązowe, żywiczne, o ¼ cięższe od sosny, najbardziej ze wszystkich krajowych odporne na próchnienie – stąd dawne dwory i kościoły były modrzewiowe. Dziś często sadzony, tak w lasach, jak też jako drzewo ozdobne.
- Limba (L. europejska) *Pinus cembra* L. rośnie w sektorze **C1**
Rodzime Gatunek wysokogórski. W Polsce tylko w Tatrach Wysokich, na podłożu granitowym, w pobliżu górnej granicy lasu. Dzięki bardzo silnemu systemowi korzeniowemu odporna na wichury i lawiny – służy jako naturalna osłona przed nimi.
- Sosna pospolita *Pinus sylvestris* L. rośnie w sektorze **C1, B3**
Rodzime Jedyny rodzimy gatunek sosny na nizinach Polski. Skrajnie niewybredna co do gleby, rośnie od suchych piaszków po torfowiska i bagna. Tworzy sama bory sosnowe (ok. 60% powierzchni leśnej Polski), ale uczestniczy nawet w najbujniejszych lasach mieszanych – grądach. Drewno najczęściej używane ze wszystkich.
- Kosodrzewina (kosówka) *Pinus mugo* Turra rośnie w sektorze **B3**
Rodzime Wysokogórski krzewiasty gatunek sosny. Rośnie powyżej piętra lasów w Tatrach, Sudetach i na Babiej Górze.
- Metasekwoja (M. chińska)
Metasequoia glyptostroboides Hu et W. C. Cheng rośnie w sektorze **B1**
Obce Żywa skamieniałość! Jedyny gatunek, który pozostał z licznej grupy, szeroko rozpowszechnionej w trzeciorzędzie. Rodzaj opisany w 1941 r. jako kopalny, wymarły. Gatunek odkryty w tymże 1941 r. w Chinach, ok. 108°30' długości geograficznej wschodniej i 31° szerokości północnej, opisany w 1944 r.
- Jałowiec pospolity *Juniperus communis* L. rośnie w sektorze **C1**
Rodzime Jedyny rodzimy gatunek jałowca na nizinach Polski. Typowo na jałowcach – stąd nazwa – glebach piaszczystych, często z sosną pospolitą i brzozą zwisłą (=brodawkowatą). Jego „jagody” cenione jako przyprawa do potraw i alkoholi (Gin). Dym jałowcowy jest ceniony do wędzenia szlachetnych gatunków wędlin.

Gromada Okrytozalążkowe Angiospermae

Rodzaj Topola *Populus*
 Trzy gatunki rodzime.

- Białodrzew (topola biała) *Populus alba* L. rośnie w sektorze **B1**
Rodzime Pierwotnie ważny składnik nadrzecznych lasów łęgowych (łęgów), dziś na ogół wyciętych. Nadal głównie nad rzekami. Rozpoznawalny po liściach, okrytych od dołu białym, filcowatym owłosieniem.

- Osika, osina *Populus tremula* L. rośnie w sektorze **A/ B1**
Rodzime Jedyny typowo leśny gatunek topoli. „... bardzo tolerancyjna w stosunku do gleby, ... ważna w zadrzewieniach rekultywacyjnych.” (S/D) Weszła w przysłowia i legendy („drzy jak osika”) z powodu liści, które nieustannie drżą. Ogonki liści są silnie spłaszczone z boków, tuż przy blaszce liścia, tak że najłżejszy powiew je porusza. Drewno najłżejsze i najmiększe z krajowych. Powszechnie wiadomo, że przebicie kołkiem osinowym skutecznie unieszkodliwia czarownice, wampiry, upiory, wilkołaków itp. W Arboretum, w niewielkiej dolince, lasek osinowy który powstał z typowych dla topoli odrostów korzeniowych. Każde drzewo jest genetycznie absolutnie identyczne z wszystkimi pozostałymi.

- Topola czarna (sokora) *Populus nigra* L. rośnie w sektorze **A2**
Rodzime Pierwotnie ważny składnik nadrzecznych lasów łęgowych (łęgów), dziś to ta najbardziej typowa, rozłożysta topola wśród naszych pól, zwłaszcza niedaleko rzeki.

- Topola włoska, topola piramidalna
Populus nigra „Italica” rośnie poza planem – szpaler wzdłuż sali sportowej
Hodowlane Odmiana topoli czarnej, „powstała prawdopodobnie na przełomie XVII i XVIII w. we Włoszech” (S/D). Rozpoznawalna bezbłędnie po typowej – wysokiej, wąskiej – sylwetce.

Rodzaj Wierzba *Salix*

Około 30 gatunków rodzimych, możliwe są ich mieszańce. Wywar z kory wierzbowej był odwiecznym lekiem na przeziębienie. Jego czynnym składnikiem był kwas organiczny, od łacińskiej nazwy wierzby nazwany salicylowym. Ten kwas, zmodyfikowany chemicznie, to dzisiejsza aspiryna.

Dwie najwyższe rodzime wierzby – biała i krucha - o liściach lancetowatych, długich i wąskich, są trudne do odróżnienia. Pierwotnie ważne składniki nadrzecznych lasów łęgowych (łęgów), dziś obydwie często sadzone przy drogach, a dla uzyskania kilkuletnich gałęzi na faszynę, ogrodzenia i t. p., przycinane do postaci „wierzby głowiastej”.

- Wierzba biała *Salix alba* L. rośnie w sektorze **B1**
Rodzime Liście do 10 cm długie, młode obustronnie jedwabisto owłosione, starsze – tylko od spodu. Odróżnialna głównie po tym że młode, dwuletnie pędy **nie** dają się łatwo odłamać.
- Wierzba krucha *Salix fragilis* L. rośnie w sektorze **C1**
Rodzime Liście do 15 cm długie, obustronnie nagie, lśniące zielone od góry. Odróżnialna głównie po tym że młode, dwuletnie pędy dają się łatwo odłamać. Być może to właśnie tej wierzby łamliwość przyczyniła się do śmierci Ofelii (Hamlet, akt IV, scena 7).
- Wierzba płacząca rośnie w sektorze **A1**
Hodowlane Najpospolitsza wierzba ozdobna. Charakterystyczna sylwetka ze zwisającymi gałązkami – nie do pomylenia. Pochodzenie sporne. Uważana za odmianę hodowlaną wierzby białej albo za mieszańca tejże z chińską *Salix babylonica* L.
- Iwa (Wierzba iwa) *Salix caprea* L. rośnie w sektorze **A2**
Rodzime Jedna z nielicznych wierzby, łatwych do rozpoznania po dużych, eliptycznych liściach, dość ciemnych, pokrytych od dołu filcowatym burym owłosieniem. Na wiosnę pierwszy – i stąd bardzo ważny – pożytek dla pszczół.

- Orzech szary *Juglans cinerea* L. rośnie poza planem – 3 okazy od ul. Rosoła
Obce Pochodzi ze wschodu Ameryki Północnej. Sadzony jako drzewo ozdobne. Liście podobne do orzecha włoskiego, ale co najmniej dwukrotnie większe.

Rodzaj Brzoza *Betula*

Spośród gatunków rodzimych, tych które wyrastają w duże drzewa, pospolite są dwa:

- Brzoza brodawkowata (brzoza zwisła)
Betula pendula Roth. (*B. verrucosa* Ehrh.) rośnie w sektorze **C1, A3**
Rodzime Najpospolitsza, skrajnie niewybredna co do gleby, niemal na równi z sosną pospolitą, ale także w najbujniejszych lasach mieszanych – grądach. Jedno z najpiękniejszych drzew krajowych („Pan Tadeusz”, księga III), rozpoznawalne po długich, powiewających gałązkach. U dołu pnia, do wysokości piersi człowieka kora spękana szerokimi, pionowymi szczelinami w których widać korę ciemną, prawie czarną. Najmłodsze gałązki czerwono-brązowe, gładkie, brodawkowane.
- Brzoza omszona *Betula pubescens* Ehrh. rośnie w sektorze **C1, A3**
Rodzime Na glebach podmokłych, bagiennych. Młode gałązki **nie** powiewają. Biała lub szarawo biała kora sięga prawie do ziemi. Najmłodsze gałązki wyraźnie, jasno owłosione.
- Brzoza NN rośnie w sektorze **A2**
Dwie brzozy niewiadomego pochodzenia - rosły tutaj przed założeniem Arboretum. Liście i gałązki podobne do brzozy zwisłej, ale pień bardzo odmienny: bez charakterystycznych spękań kory. Próby identyfikacji gatunku są w toku.

Rodzaj Olcha (Olsza) *Alnus*

Dwa rodzime gatunki drzew. Charakterystyczne malutkie szyszeczki w pęczkach – nie do pomylenia. Korzenie w symbiozie z bakteriami *Frankia*, stąd mogą rosnąć na ubogich glebach.

- Olcha czarna (Olsza cz.) *Alnus glutinosa* (L.) rośnie w sektorze **B3**
Rodzime Na nizinach bardzo pospolita na gruntach podmokłych. Tworzy lasy – olsy (możliwy udział brzozy omszonej i jesionu). Drewno cenione m.in. jako najlepszy opał do wędzarni.
- Olcha szara *Alnus incana* (L.) rośnie w sektorze **A1**
Rodzime Głównie w górach, ale z prądem rzek rozpowszechniła się w całym kraju. Tworzy olszyny podgórskie z czeremchą, świerkiem i wierzbą kruchą. Używana do zalesiania terenów po-przemysłowych, hałd itp.

.....

- Leszczyna pospolita *Corylus avellana* L. rośnie w sektorze **A3**
Rodzime Pospolita w podszyciu lasów liściastych i mieszanych na żyznych glebach np grądów ale również w ciepłych i suchych zaroślach (kserotermicznych). W sadach i ogrodach liczne odmiany hodowlane oraz gatunki obce.
- Grab pospolity *Carpinus betulus* L. rośnie w sektorze **A3**
Rodzime Jedyny rodzimy gatunek grabu. Owoce – nie do pomylenia, liście odróżniają od buka i wiązów. Jeden z trzech podstawowych składników (z lipą i dębem) najbujniejszych lasów mieszanych – grądów. Twarde drewno dało powiedzenie o „zgrabiących rękach” i „grabowych rękach”.

- Buk zwyczajny *Fagus sylvatica* L. rośnie w sektorze **B3**
Rodzime Jedyny rodzimy gatunek buka. Owoce – nie do pomylenia. Liście odróżnić od grabu. Na zachodzie Polski, na Pomorzu i na podgórzu. Tworzy lasy – buczyny. Główny składnik (z jodłą, świerkiem i jaworem) pierwotnych lasów górskich regla dolnego – buczyn karpaccich. Twarde drewno, bardzo powszechnie używane na meble a także na węgiel drzewny do grilla. Orzeszki są ulubionym pokarmem dzików, gryzoni i ptaków (sójka, grubodziób, głuszec).

Jerzy Harasymowicz „W górach”

W górach jest wszystko co kocham
 Wszystkie wiersze są w bukach
 Zawsze kiedy tam wracam
 Biorą mnie klony za wnuka

- Buk zwyczajny – odmiana czerwonołistna rośnie w sektorze **B3**
Hodowlane

Rodzaj Dąb *Quercus*

Dwa gatunki niewątpliwie rodzime, nie różniące się niczym istotnym z punktu widzenia drwala ani stolarza a także zjadaczy żołądź, np dzika lub sójki. Tworzą dąbrowy. Stanowią jeden z trzech podstawowych składników (z lipą i grabem) najbujniejszych lasów mieszanych – grądów. Drewno bardzo twarde, dawniej cenione w budownictwie okrętowym, także jako wysokokaloryczny opał, na węgiel drzewny najwyższej jakości. Długowieczne:

„ ... i mchami brodaty

Dąb, włożywszy pięć wieków na swój kark garbaty, „ (Pan Tadeusz, księga III)

W Arboretum oba gatunki rodzime, jeden wątpliwy oraz najpospolitszy gatunek obcy.

- Dąb szypułkowy *Quercus robur* L. rośnie w sektorze **A1**
Rodzime Żołądź na długich szypułkach. Nieco pospolitszy, „bardziej północny”. W całej Polsce.

- Dąb bezszypułkowy *Quercus petraea* (Matt.) Liebl. rośnie w sektorze **A1, A/B3**
Rodzime Żołądź bezpośrednio na gałązkach. Nieco mniej pospolity, „bardziej południowy”. W Polsce północno-wschodnia granica jego zasięgu biegnie około linii Białystok – Giżycko.

- Dąb omszony *Quercus pubescens* Willd. rośnie w sektorze **A2**
Rodzime? Obce? Młode gałązki i ogonki liściowe – omszone. Charakterystyczny dąb południa Europy. W Polsce tylko jedno stanowisko na stokach doliny Odry w Bielinku koło Cedyni. Dawniej sądzono, że przetrwał tutaj od czasów ciepłego okresu międzylodowcowego. Dziś raczej powszechny jest pogląd, że jego żołądź przywieźli i zasadzili średniowieczni mnisi.

- Dąb czerwony *Quercus rubra* L. rośnie w sektorze **C2**
Obce Liście „dębowe”, ale o ostrych końcach, żołądź bardzo grube, w szerokich, płaskich miseczkach. Rodem ze wschodu Ameryki Północnej, sadzony często nawet w lasach. Bez porównania najpospolitszy z obcych dębów.

Rodzaj Wiąz *Ulmus*

W Polsce 3 gatunki rodzime, wszystkie są w Arboretum. Rozpoznawanie rodzaju jest łatwe, gatunków - dość trudne. Znoszą bardzo dobrze zanieczyszczenie powietrza, więc sadzone w miastach. Zagrożone przez „holenderską chorobę wiązów”. W parkach często hodowlane odmiany ozdobne. Ludowa nazwa – brzost. Drewno ciężkie, twarde, cenione na meble, boazerie, okleiny. Dawniej na sprzęt sportowy i eleganckie pojazdy konne (zwłaszcza wiąz polny).

- Wiąz szypułkowy *Ulmus laevis* Pall. rośnie w sektorze **C1**
Rodzime W całej Polsce pospolity w lasach liściastych, także w łąkach, rzadziej w grądach.

- Wiąz górski *Ulmus glabra* Huds. rośnie w sektorze **B3**
Rodzime W całej Polsce pospolity w lasach liściastych, także w łąkach. W górach, w reglu dolnym jako domieszka w buczynach karpackich. Wszędzie niszczone przez chorobę.

- Wiąz polny *Ulmus minor* Miller. rośnie w sektorze **A1**
Rodzime Rzadszy od dwu pozostałych. Lepiej znosi suszę. Tylko na niżu, zwłaszcza w lasach łąkowych (łąkach). Tworzy odrosty korzeniowe. Na gałązkach mogą być wystające, wzdłużne listewki korka.

- Morwa biała *Morus alba* L. rośnie w sektorze **C3**
Obce Rodem z Chin, w Europie od XI – XII w. Liście są pokarmem gąsienic jedwabnika. Dawniej była uprawiana na większą skalę przy hodowlach jedwabników. Drewno żółte, ciężkie i twarde, używane na meble.

- „Morwa czarna” rośnie w sektorze **C3**
Obce W rzeczywistości odmiana hodowlana morwy białej, o ciemnych owocach.

- Platan klonolistny *Platanus x hispanica* Miller.
(=*Platanus acerifolia*) rośnie w sektorze **C3**
Hodowlane Krzyżówka płatana zachodniego *P. occidentalis* z Ameryki Północnej oraz płatana wschodniego *P. orientalis* z Europy południowo-wschodniej i Azji Mniejszej. W większości parków pałacowych. U wyrosniętych drzew kora złuszcza się płatami oraz zwisające kuliste główki owoców (Ø 2-3 cm) – nie do pomylenia.

- Jabłoń dzika (płonka) *Malus sylvestris* Miller rośnie w sektorze **B1**
Rodzime Rzadko w lasach liściastych. Dawniej używana jako podkładka do szczepienia jabłoni szlachetnych. Drewno czerwone, twarde, cenione w stolarstwie artystycznym.

- Grusza pospolita (g. polna, g. dzika, ulęgałka)
Pyrus pyraeaster (L.) Burgsd. rośnie w sektorze **B1**
Rodzime Stare grusze „siedzące na miedzach” („Pan Tadeusz”, księga I) to ważny składnik naszego tradycyjnego krajobrazu. Owoce jadalne po „ulęgnięciu się” – przemianach podczas przechowywania. Drewno czerwono brązowe, dość twarde, cenione na meble.

Rodzaj Jarzęb (jarzębina) *Sorbus*

W Polsce rośnie dziko 5-6 gatunków, w tym 4 rodzime

- Jarzębina (jarzęb pospolity) *Sorbus aucuparia* L. rośnie w sektorze **A1, A3**
Rodzime Bardzo niewybredna co do gleby. Najpospolitsza w całym kraju, od Helu do piętra kosodrzewiny w Tatrach, w najróżniejszych typach lasów, od podmokłego olsu po suchą dąbrowę świetlistą. Ważna w biocenozach leśnych, jako pożywienie ptaków i zwierząt. Owoce cenione do wyrobu nalewki (jarzębiak).

- Jarzęb mączny (jarzęb mąkinia) *Sorbus aria* (L.) Crantz rośnie w sektorze **A1**
Rodzime „W Polsce w reglu dolnym Tatr i Pienin” (S/D)

- Jarzęb brekinia (= brzęk) *Sorbus torminalis* (L.) Crantz rośnie w sektorze **A1**
Rodzime Gatunek chroniony. „W Polsce osiąga północno – wschodnią granicę zasięgu, rośnie z rzadka w południowej i zachodniej części kraju, zwykle pojedyncze drzewa w lasach mieszanych” (S/D). Najwyższy z naszych jarzębów, dorasta 25 m.
 .....

- Głóg jednoszyjkowy *Crataegus monogyna* Jacq. rośnie w sektorze **A3, B1**
Rodzime Pospolity na niżu i pogórzu, także na glebach ubogich. Kwiaty i owoce używane w ziołolecznictwie.

- Świdośliwa *Amelanchier* Med. rośnie w sektorze **C1**
Obce Należy tu szereg gatunków europejskich i amerykańskich o niezupełnie jasnych pokrewieństwach, więc rzetelne i pewne może być tylko oznaczenie z dokładnością do rodzaju.

- Róża dzika *Rosa canina* L. rośnie w sektorze **C3**
Rodzime Pospolita w całej Polsce. Używana na podkładki dla róż szlachetnych.

- Róża pomarszczona *Rosa rugosa* Thunb. rośnie w sektorze **A3, B3, C2**
Obce Rodem z wybrzeży morskich Dalekiego Wschodu. Często sadzona i zdziczała.

- Tarnina *Prunus spinosa* L. rośnie w sektorze **C1**
Rodzime Pospolita na brzegach lasów i w śródpolnych zaroślach, także w suchych i ciepłych zaroślach (kserotermicznych). Cierniste krzewy stanowią ważne schronienie dla drobniejszych zwierząt i dla ptaków.

- Trześnia (czereśnia ptasia) *Prunus avium* L. rośnie w sektorze **B1**
Rodzime W lasach liściastych i mieszanych, głównie na południu kraju. Główna podkładka szlachetnych odmian czereśni i wiśni (także ozdobnych). Bardzo cenne drewno dla stolarki artystycznej.

- Wiśnia kwaśna *Prunus acida* (Dumort.) rośnie w sektorze **A1**
Rodzime Gatunek chroniony. W całej Polsce zaledwie kilka stanowisk. Okazy w Arboretum pochodzą ze stanowiska w Puszczy Kampinoskiej. Wyhodowane z odrostów korzeniowych, otrzymanych od funkcjonariusza Kampinoskiego Parku Narodowego 15 czerwca 2002 r.

- Czeremcha pospolita *Prunus padus* L. rośnie w sektorze **B3**
Rodzime Pospolita na niżu nad wodami, w wilgotnych lasach i zaroślach, w łąkach, olsach, ale i grądach.

- Czeremcha późna (cz. amerykańska) *Prunus serotina* Ehrh. rośnie w sektorze **C2**
Obce Rodem z południa i wschodu Ameryki Północnej. Dawniej szeroko wprowadzana w lasach na glebach piaszczystych, co miało „wzbogacać” las. Dziś tej praktyki zaniechano, jako szkodliwej – jej „gęste zarośla hamują wzrost siewek drzew leśnych i naturalne odnawianie się lasu” (S/D).

- Biała akacja (= robinia biała, robinia akacjaowa)
Robinia pseudoacacia L. rośnie w sektorze **C3**
Obce Rodem ze środkowych i wschodnich Stanów Zjednoczonych. Pospolita wszędzie, z wyjątkiem północno – wschodnich części kraju. Ponieważ – jako roślina motylkowa – współżyje z bakteriami korzeniowymi, radzi sobie na ubogich glebach. „Do zadrzewiania hałd, wysypisk, wyrobisk piaskarni, stromych i suchych zboczy” (S/D).
 Ponieważ istnieje tropikalny rodzaj *Acacia* (setki gatunków), niektórzy botanicy forsują zaniechanie nazwy „biała akacja”. Istniejące zasady nazewnictwa naukowego odnoszą się jednak tylko do nazw naukowych, tych po łacinie. Tylko tam botanik jest autorytetem. Nazwy polskie należą do języka polskiego, a tu są i inne autorytety:

<p>Białe akacje tchną wonią opilą Pod nocą srebrno-modrą Jak gdyby innych kwiatów nie było I wcale być nie mogło.</p>	<p>Z gęstwy białych akacji jakby z dusznej stacji, wagony otumanień w różne jadą strony.</p>
<p>Julian Tuwim, z tomu „Sokrates tańczący”</p>	<p>Maria Pawlikowska – Jasnorzewska, z tomu „Surowy jedwab”</p>

- Karagana syberyjska *Caragana arborescens* Lam. rośnie w sektorze **C1**
Obce Rodem z Syberii. Znosi gleby suche, piaszczyste. Często stosowana na żywoploty i jako podkładka ozdobnych odmian karagany.

- Żarnowiec miotlasty *Sarothamnus scoparius* (L.) Link. rośnie w sektorze **A1**
Rodzime „... na kwaśnych glebach bielcowych; od dawna wysiewany w lasach na zimową karmę dla zwierzyny ..., w związku z czym trudno określić wschodnią granicę jego zasięgu (± linia Wisły?)” (S/D).

- Złotokap pospolity (= z. zwyczajny)
Laburnum anagyroides Medik. rośnie w sektorze **C2**
Obce Rodem z gór południowej i środkowej Europy. Ceniony i często sadzony krzew ozdobny.

- Bukszpan (b. wiecznie zielony, b. zwyczajny)
Buxus sempervirens L. rośnie w sektorze **B3**
Obce Rodem z południa Europy, tam drzewko do 10 m wysokości. U nas wiele odmian hodowlanych, krzaczastych (taka w Arboretum), często karłowatych „w uprawie od czasów starożytnych”, „najlepiej z krzewów liściastych znosi zacienienie” (S/D). Gałązki są tradycyjną ozdobą stołu na Wielkanoc.

- Trzmielina pospolita *Euonymus europaeus* L. rośnie w sektorze **B3**
Rodzime W całej Polsce „na glebach żyznych i wilgotnych, w podszyciu lasów liściastych, z zaroślach łągowych itp.” (S/D). Także w grądach.

Rodzaj Klon *Acer*

W Polsce 3 gatunki rodzime, wszystkie są w Arboretum.

- Klon pospolity *Acer platanoides* L. rośnie w sektorze **C1**
Rodzime Rośnie w całej Polsce, najpospolitszy z klonów, składnik najbujniejszych lasów mieszanych – grądów. Zobacz wiersz J. Harasymowicza, cytowany przy buku.

- Klon polny (paklon) *Acer campestre* L. rośnie w sektorze **C1**
Rodzime „W Polsce przebiega, mniej więcej wzdłuż linii Wisły i Bugu, północno-wschodnia granica jego zasięgu ... częstszy tylko tu i ówdzie na pogórzach” (S/D).

- Jawor („klon jawor”) *Acer pseudoplatanus* L. rośnie w sektorze **C1**
Rodzime Brak w północno – wschodniej części Polski, pospolity na południu, na wyżynach. Ważny składnik (z bukiem i jodłą) górskich lasów mieszanych regla dolnego, tworzy też czyste jaworzyny (liczne nazwy geograficzne „Jaworzyna”). Szczególnie popularny w poezji i pieśni:

„... pewnie mnie czeka mój Filon miły pod umówionym jaworem.”

„Tam, na górze jawor stoi, jawor zieloneńki ...”

- Klon srebrzysty *Acer saccharinum* L. rośnie w sektorze **C1**
(nie mylić z *Acer saccharum*)
Obce Rodem ze wschodu Ameryki Północnej. Często sadzony w miastach ze względu na odporność na zanieczyszczenie powietrza i piękne liście, pokryte od dołu białym futerkiem.

- Klon jesionolistny *Acer negundo* L. rośnie w sektorze **C1**
Obce Rodem z Ameryki Północnej. W Polsce „... zdziczały i w pełni zadomowiony, zwłaszcza w nadrzecznych łągach oraz zbiorowiskach ruderalnych” (S/D). Funkcjonuje jak chwast, na przykład w Warszawie jest najliczniejszy ze wszystkich gatunków drzew. Dwupienny (drzewa „samce” i „samice”), w Arboretum okaz żeński.

.....

- Kasztanowiec pospolity (= k. biały) rośnie w sektorze **C2**
Aesculus hippocastanum L.
Obce Rodem z Bałkanów. Często sadzony. „W Polsce w pełni zadomowiony” (S/D). Ostatnio bardzo zagrożony przez inwazję motylka (3 mm długości) szrotówka kasztanowcowiaczka *Cameraria ohridella*, którego gąsienice drążą sobie korytarze w miększym liściu.

- Szakłak pospolity *Rhamnus cathartica* L. rośnie w sektorze **B3**

Rodzime W podszyciu lasów mieszanych i liściastych, ale „także na słonecznych, kamienistych zboczach – wówczas bardziej ciemisty” (S/D).

- Kruszyna pospolita *Frangula alnus* Mill. rośnie w sektorze **A3**

Rodzime W podszyciu lasów łągowych i olszyn. „Kora jest ważnym surowcem zielarskim; węgiel drzewny służył do wyrobu prochu strzelniczego” (S/D).

Rodzaj Lipa *Tilia*

Dwa gatunki rodzime, obydwa w Arboretum. W parkach często gatunki obce, o wielkich liściach, np długości powyżej 20 cm.

- Lipa szerokolistna *Tilia platyphyllos* Scop. rośnie w sektorze **A3**

Rodzime „W Polsce osiąga północną granicę zasięgu, rośnie dziko na południu niżu i w górach.” (S/D).

- Lipa drobnolistna *Tilia cordata* Mill. rośnie w sektorze **B3**

Rodzime Pospolita w całym kraju, jeden z trzech podstawowych składników (z grabem i dębem) najbujniejszych lasów mieszanych – grądów. Powszechnie sadzona w parkach i alejach miejskich, także przy drogach. To jej Jan Kochanowski poświęcił wiersz „Na lipę”. Najbardziej miododajne z drzew krajowych. Drewno miękkie, bez wyraźnych słoje, na deski kreślarskie, cenione do snycerstwa i rzeźby – z niego jest ołtarz Wita Stwosza. Odróżnianie od licznych krzyżówek hodowlanych – trudne.

.....

- Oliwnik wąskolistny *Eleagnus angustifolia* L. rośnie w sektorze **A3**

Obce Rodem z południowo – zachodniej Azji. Dobrze znosi suszę i zasolenie gleby. Współżyje z bakteriami korzeniowymi, więc znosi jałowe gleby. Stosowany do rekultywacji terenów po przemysłowych.

- Rokitnik pospolity *Hippophaë rhamnoides* L. rośnie w sektorze **A3**

Rodzime „W Polsce dziko rośnie tylko na wybrzeżu Bałtyku” (S/D). Gatunek chroniony. Dwupienny (krzewy „samce” i „samice”).

- Dereń jadalny (= d. właściwy) *Cornus mas* L. rośnie w sektorze **B3**

Obce Rodem z zachodniej i południowej Europy. Sadzony. Owoce cenione do dżemów, konfitur i nalewek.

- Jesion wyniosły *Fraxinus excelsior* L. rośnie w sektorze **B3**

Rodzime Jedyny rodzimy gatunek jesionu. W całej Polsce, zwłaszcza w nadrzecznych lasach łągowych (= łągach), ale także w wilgotniejszych grądach i innych lasach mieszanych. Drewno twarde, ale elastyczne było cenione na drzewca włócznie i lanc, styliska siekier a później na sprzęt sportowy, np narty. Nadal cenione na meble.

- Bez pachnący (lilak pospolity, bez turecki) *Syringa vulgaris* L.

Obce Rodem z południowo – wschodniej Europy. rośnie w sektorze **C1**
Ponieważ nazwa „bez” odnosi się też do rodzaju *Sambuccus*, botanicy forsują dla bzu pachnącego nazwę „lilak”. Żaden z polskich poetów nie pisał jednak liryków o „lilakach”!!

- Ligustr pospolity *Ligustrum vulgare* L. rośnie w sektorze **C2**

? „Zasięg tego powszechnie dziczejącego gatunku jest trudny do ustalenia po wielu wiekach uprawy; ... w Polsce w rozproszeniu na południu – na Śląsku i w Małopolsce” (S/D).

- Bez czarny *Sambucus nigra* L. rośnie w sektorze **A3**
Rodzime Pierwotnie w różnych typach lasów łęgowych (łęgach). Dziś pospolity w całej Polsce, zwłaszcza w środowiskach ruderalnych, śmietniskach, zapłociach, przychaciach. Z kwiatów przyrządza się napoje, z owoców soki i dżemy, jedno i drugie stosowane w ziołolecznictwie.
- Bez koralowy *Sambucus racemosa* L. rośnie w sektorze **A3**
Rodzime W lasach i zaroślach, zwłaszcza na południu kraju, rzadszy od bzu czarnego.
- Kalina koralowa *Viburnum opulus* L. rośnie w sektorze **B3**
Rodzime Pospolita w całej Polsce, zwłaszcza w miejscach wilgotnych, olszynach i łęgach, nad rzekami i strumieniami.
- Śnieguliczka biała *Symphoricarpos albus* (L.) rośnie w sektorze **A3**
Obce Rodem z zachodu Ameryki Północnej, od Alaski po Kalifornię. Sadzona u nas powszechnie, bardzo niewybredna, łatwo dziczeje. Owoce – białe kuleczki, ulubione przez dzieci do „pstrykania” pod butem – nie do pomylenia (S/D).
- Krzewuszką (= Wajgelia) *Weigela* sp. rośnie w sektorze **C3**
Obce / Hodowlane Rodem z Dalekiego Wschodu. Liczne odmiany hodowlane oraz mieszańce, więc tylko przynależność do rodzaju można podać z pewnością.
- Suchodrzew Maacka *Lonicera maacki* (Rupr.) Herder rośnie w sektorze **A2**
Obce Rodem z Dalekiego Wschodu.